

- gov.ua; Sprava "Sovtransavto-Kholdynh" proty Ukrainy" (zaiava N 48553/99) [Case of Sovtransavto Holding v. Ukraine, Application no. 48553/99]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980\\_043#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_043#Text)
17. Strus-Dukhnych T. V. (2012) Sudova vlada v period rozbudovy hromadianskoho suspilstva: teoretyko-pravovi aspekty [Judicial authority during the period of civil society development: theoretical and practical aspects]. Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata yurydychnykh nauk za spetsialnistiu 12.00.01 – teoriia ta istoriia derzhavy i prava; istoriia politychnykh ta pravovykh uchen. Lviv.
  18. Tsvina T.A. (2014) Nezalezhnist sudu yak element prava na sud u tsyvilnomu sudochynstvi [Court's independence as an institutional element of the right to a court in civil procedure] // *Yuryst Ukrainy*. № 2. S. 101–109.
  19. Vysnovok № 18 (2015) Konsultatyvnoi rady yevropeiskykh suddiv shchodo pozytsii sudovoi vlady ta yii vidnosyny z inshymy hilkamy vlady v umovakh suchasnoi demokratsii [The position of the judiciary and its relations with the other powers of state in a modern democracy]. URL: [http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(print\)/58F4A4DD76AACFD0C2257D87004971A6](http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(print)/58F4A4DD76AACFD0C2257D87004971A6)

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.3.2.30>

## ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СУДУ ПРИСЯЖНИХ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ, ЄВРОПИ ТА США

**Віка Смірнова**

*аспірант кафедри цивільного права і процесу  
Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна)  
ORCID ID: 0000-0003-0096-1461*

**Анотація.** Статтю присвячено порівняльному аналізу суду присяжних в цивільному судочинстві європейських країн, Сполучених Штатів Америки і України, висвітленню особливостей функціонування інституту народного представництва в різних національних правових системах, дослідженню можливостей імплементації європейського і міжнародного досвіду в судову систему України з метою вдосконалення функціонування суду присяжних. Зроблено висновок, що закордонний досвід залучення присяжних до розгляду цивільних справ може бути частково застосований, але з врахуванням особливостей національної правової системи й готовності судової гілки влади до роботи в новому режимі. На нашу думку, враховуючи судову практику європейських країн, найбільш ефективним є запровадження в цивільне судочинство України змішаного суду присяжних, але не тільки в окремому провадженні, а й в межах позовного провадження. Враховуючи вищевикладене, потребують більш детального наукового дослідження питання щодо тих категорій цивільних справ, до розгляду яких доцільно й ефективно залучати присяжних.

**Ключові слова:** присяжні, суд присяжних, лава присяжних, цивільне судочинство, змішаний суд, класична модель суду присяжних.

## COMPARATIVE ANALYSIS OF THE JURY TRIAL IN CIVIL PROCESS OF UKRAINE, EUROPE AND THE USA

**Vika Smirnova**

*Graduate Student at the Department of Civil Law and Procedure  
National Academy of Internal Affairs (Kyiv, Ukraine)  
ORCID ID: 0000-0003-0096-1461*

**Abstract.** The article is devoted to a comparative analysis of the jury in the civil proceedings of European countries, the United States of America and Ukraine, highlighting the functioning of the institution of public representation in various national legal systems, exploring the possibilities of legal implementation of European and international experience in the judicial system of Ukraine in order to improve the functioning of the jury. It is concluded that the foreign experience of involving jurors in civil cases can be partially applied, but taking into account the peculiarities of the national legal system and the readiness of the judiciary to work in the new regime. In our opinion, taking into account the case law of European countries, the most effective is the introduction of a mixed jury in the civil proceedings of Ukraine, but not only in a separate proceeding, but also in litigation. Given the above, more detailed scientific research is needed on those categories of civil cases in which it is appropriate and effective to involve jurors.

**Key words:** jury, jury trial, civil proceedings, mixed court, classic model of jury trial.

## ANALIZA PORÓWNAWCZA SĄDÓW PRZYSIĘGLYCH W PROCESIE CYWILNYM UKRAINY, EUROPY I USA

*Vika Smirnova*

*aspirant Katedry Prawa Cywilnego i Postępowania  
Narodowej Akademii Spraw Wewnętrznych (Kijów, Ukraina)  
ORCID ID: 0000-0003-0096-1461*

**Adnotacja.** Artykuł poświęcony jest analizie porównawczej sądów przysięgłych w postępowaniu cywilnym krajów europejskich, Stanów Zjednoczonych i Ukrainy, analizie specyfiki funkcjonowania instytucji reprezentacji narodowej w różnych krajowych systemach prawnych, badaniu możliwości wdrożenia europejskiego i międzynarodowego doświadczenia w prawie Ukrainy w celu poprawy funkcjonowania sądu przysięgłych. Stwierdzono, że zagraniczne doświadczenie przyciągania ławników do rozpatrywania spraw cywilnych można częściowo zastosować, ale biorąc pod uwagę specyfikę krajowego systemu prawnego i gotowość sądownictwa do pracy w nowym trybie. Naszym zdaniem, biorąc pod uwagę praktyki sądów europejskich, najbardziej skuteczne jest wprowadzenie do postępowania cywilnego Ukrainy mieszanej ławy przysięgłych, ale nie tylko w oddzielnym postępowaniu, ale także w ramach postępowania sądowego. Biorąc powyższe pod uwagę, wymagają bardziej szczegółowego badania naukowego kwestii w tych kategoriach spraw cywilnych, do których rozpatrzenia celowe i skuteczne jest zaangażowanie ławników.

**Słowa kluczowe:** przysięgli, sąd przysięgłych, ława przysięgłych, postępowanie cywilne, sąd mieszany, klasyczny model sądu przysięgłych.

**Вступ.** Чинний суд присяжних у цивільному судочинстві протягом років свого існування довів власну неефективність і неспроможність виконувати функції, які першочергово покладаються на інститут народного представництва. Конституційне право громадян на участь у здійсненні правосуддя залишається лише декларованою формальністю, недовіра до суду зростає, потреба громадян на існування справедливого суду не задовольняється. Тому залишається актуальним питання щодо реформування суду присяжних як одного з найважливіших інструментів народовладдя. Аналіз міжнародного досвіду залучення представників народу до розгляду цивільних справ дасть змогу визначити можливі шляхи подальшого розвитку цього інституту в межах цивільного судочинства України з урахуванням національних особливостей. Аналіз законодавства інших країн щодо порядку функціонування суду присяжних допоможе сформувати національну законодавчу базу, яка регулюватиме процедуру залучення присяжних до цивільного процесу, їхній правовий статус, порядок ухвалення ними рішень тощо.

**Основна частина.** Порівняльний аналіз функціонування суду присяжних у різних країнах проводився у працях І.І. Білозерової, С.О. Санєєва, О.А. Купряшиної, О.А. Черкасової, окремі аспекти суду присяжних у зарубіжних країнах висвітлювалися О.С. Камневим, Л.М. Москвич, С.О. Іваницьким, І.О. Русановою, В.М. Тертишником. Незважаючи на наявність окремих робіт, що розглядають суд присяжних у різних країнах Європи та США, залишається актуальним дослідження можливості впровадження європейського й американського досвіду функціонування інституту народного представництва в суді в судову систему України.

**Метою статті** є порівняльний аналіз інституту суду присяжних у різних країнах Європи, Сполучених Штатах Америки, пострадянських країнах і Україні.

Існування суду присяжних у цивільному судочинстві викликає низку дискусій у науковому співтоваристві як щодо категорій справ, до розгляду яких варто залучати присяжних, так і щодо доцільності участі представників народу в судовому процесі загалом.

Треба зауважити, що цивільне судочинство, використовуючи термін «присяжні», фактично залучає громадян до участі у здійсненні правосуддя як народних засідателів. Отже, законодавець лише здійснив зміну поняття, але продовжив спиратися на радянський досвід, не беручи до уваги переваги класичної лави присяжних. Безумовно, розгляд цивільних справ лавою присяжних потребує не тільки високого рівня внутрішньої організації судів, Державної судової адміністрації та їх посадових осіб, але й значних фінансових витрат із Державного бюджету України. Значні фінансові витрати пов'язані не стільки з оплатою добових присяжним, встановленою ст. 68 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (On the judiciary and the status of judges, 2016), скільки з потребою належного оснащення зали судових засідань, забезпечення окремого приміщення для обговорення, голосування та винесення вердикту присяжними. Погоджуємося з тим, що реформування суду присяжних є складним і довготривалим завданням, але його реалізація стане важливим кроком у забезпеченні права громадян на справедливий і незаангажований суд.

Основними відмінностями класичного суду присяжних від фактично наявного в Україні суду шеффенів є самостійність присяжних в ухваленні ними рішень і обмеження їх компетенції тільки до визначення винуватості або невинуватості особи. Наявна модель суду присяжних у цивільному судочинстві України передбачає колегіальне ухвалення рішень професійними суддями і присяжними як із питань «права», так і з питань «факту», чим повністю нівелює першочергові завдання класичного суду присяжних. Реалії українського судочинства демонструють повну несамостійність присяжних під час розгляду справ окремого провадження через авторитетність професійних суддів, недостатню обізнаність громадян із юридичними аспектами загалом і правами й обов'язками присяжних зокрема.

Недосконалість наявної моделі суду присяжних призводить до значного затягування судових процесів, додаткового навантаження на суддів, працівників територіальних органів Державної судової адміністрації,

місцевих рад. Через це постає питання недоцільності подальшого функціонування цієї моделі народного представництва й відумерлості інституту присяжних узагалі. Справді, обрана законодавцем модель протягом кількох років свого існування стала тягарем для судової системи. Пропонуємо розглянути можливість реформування застарілої моделі суду присяжних і здійснення переходу на класичну модель цього інституту, переглянувши й категорії справ, до розгляду яких може залучатися лава присяжних.

Окреслимо основні відмінності, які можуть відбутися через зміну українського суду шеффенів на класичний суд присяжних. По-перше, зміниться склад суду присяжних, оскільки трьох присяжних, які наразі залучаються до розгляду справ окремого провадження, недостатньо для формування повноцінного складу лави присяжних. Питання щодо можливої кількості присяжних у цивільному судочинстві залишається дискусійним як серед експертного середовища, так і в законодавчих колах. В одних законодавчих ініціативах, що стосуються вдосконалення функціонування суду присяжних у кримінальному судочинстві, пропонується збільшити кількість присяжних від 3 до 7, в інших – до 12 осіб. Варто зазначити, що будь-які законодавчі пропозиції нині стосуються вдосконалення функціонування інституту присяжних тільки у кримінальному процесі, повністю залишаючи поза увагою цивільний процес. Вважаємо, що такий підхід може ще більше заплутати суддів, адвокатів, науковців щодо того, яка ж модель інституту народного представництва застосовується в Україні. Адже у ст. 124 Конституції України встановлюється одна і єдина для всіх сфер судочинства форма участі громадян у здійсненні правосуддя – суд присяжних (Constitution of Ukraine, 1996). Тому, на нашу думку, важливим є формування єдиної концепції щодо залучення громадян до участі у здійсненні правосуддя. В інакшому разі є сенс внесення змін до Конституції України із зазначенням того, що громадяни можуть брати участь у здійсненні правосуддя в ролі присяжних і народних засідателів. Відповідно, стане зрозумілим, що в межах кримінального судочинства функціонує класичний суд присяжних, а в межах цивільного – змішаний суд.

По-друге, через перехід до класичної моделі суду присяжних змінюється порядок ухвалення рішень присяжними й суддями, відбувається чіткий розподіл відповідальності між ними. Застосування лави присяжних передбачає розв'язання останніми тільки питань «факту», а професійними суддями розв'язуються питання «права». Вважаємо, що в умовах низького рівня обізнаності українських громадян з юридичних питань, такий підхід зможе позитивно вплинути на процедуру ухвалення рішень судом присяжних. Одразу варто зазначити, що винесення вердикту присяжними щодо винуватості чи невинуватості особи неможливе у справах окремого провадження, оскільки в цій категорії справ відсутній сам спір про право. Тому залучення класичного суду присяжних у справах окремого провадження є недоцільним. Розгляд цивільних справ лавою присяжних можливий тільки у справах позовного провадження, але нині така можливість не передбачена Цивільним процесуальним кодексом України, оскільки участь присяжних обмежена тільки визначеними ч. 4 ст. 293 Цивільного процесуального кодексу справами окремого провадження.

По-третє, розгляд цивільних справ класичним судом присяжних відрізняється від аналогічного розгляду судом шеффенів процедурою ухвалення рішень за результатами розгляду судової справи. Для винесення вердикту присяжні йдуть до окремої нарадчої кімнати, де шляхом голосування ухвалюють рішення щодо винуватості чи невинуватості особи. У реаліях українського судочинства такий порядок ухвалення рішень ускладнений відсутністю в судах відповідних приміщень для присяжних. Тому впровадження класичної лави присяжних потребує значних фінансових витрат на забезпечення всіх судів окремими нарадчими кімнатами для присяжних. Водночас відокремленість присяжних від професійних суддів у момент винесення вердикту гарантує їх самостійність, незалежність і незаангажованість авторитетом суддів.

Як бачимо, перехід від змішаної до класичної моделі суду присяжних у межах цивільного судочинства потребує суттєвих системних законодавчих змін, які мають стосуватися як категорій справ, до участі у яких варто залучати присяжних, так і процедури й порядку їх участі. У будь-якому разі реформування наявної форми участі громадян у здійсненні правосуддя є необхідністю, оскільки застосування радянської моделі змішаного суду довело свою неефективність і вже стало тягарем для судової системи.

Пропонуємо проаналізувати міжнародний досвід розгляду цивільних справ із залученням представників народу з метою дослідження можливості його імплементації в українську судову систему.

У Хорватії розгляд цивільних справ у районних і регіональних судах відбувається із залученням «lay judges», які є тимчасовими непрофесійними суддями, що обираються строком на 4 роки. Змішаний суд із розгляду цивільних, трудових справ і справ про спадкування складається з трьох осіб: одного професійного постійного судді і двох «lay judges». Разом із розв'язанням судових спорів такий склад змішаного суду займається розв'язанням низки інших адміністративних робіт, таких як землевпорядна служба.

Схожа модель представництва народу у здійсненні правосуддя існує в судовій системі Чеської Республіки, законодавство якої передбачило залучення «lay judges», або народних засідателів, тільки для розв'язання трудових спорів. З метою уникнення впливу професійних суддів на представників народу під час розв'язання судових справ встановлено чітку процедуру голосування. Першими висловлюють свою позицію народні засідателі, потім – молодші судді, а головуючий суддя голосує останнім (Masková, 2019).

Схожа практика змішаних судів для розгляду цивільних справ застосовується також у Болгарії під час розв'язання справ щодо опіки та піклування, у Данії – у трудових спорах, у Фінляндії – у трудових, сімейних справах, у Словенії – у трудових справах.

Окремо хотіли б проаналізувати практику залучення до розгляду цивільних справ професійних народних засідателів, що застосовується в Австрії, Норвегії та деяких інших європейських країнах. На відміну від звичайних народних засідателів, професійні народні засідателі мають глибокі знання у чітко визначеній галузі,

що є предметом спору, до розгляду якого їх залучають. Вони можуть бути фахівцями в IT-галузі, будівництві, інженерії тощо. Їх допомога суддям полягає не стільки у представництві побутової думки народу, скільки в якісній оцінці предмета судового спору крізь призму власного досвіду і професіоналізму (Legal professions and justice networks, 2019).

Судова система Австрії складається із «cartel court» (суд першої інстанції) і Верховного Суду (суд апеляційної інстанції). Зі свого боку, у суді першої інстанції виокремлено п'ять колегій, кожна з яких складається з двох професійних суддів і двох народних засідателів.

Професійні народні засідателі призначаються за пропозицією міністра юстиції Австрії за погодженням із міністром економіки. Зазвичай уповноваженими органами на висунення потенційних кандидатів на посаду професійних народних засідателів є Господарська палата, Палата праці та Палата сільського господарства. Кандидати повинні мати вищу юридичну або економічну освіту та мати значний професійний досвід роботи у правовій чи економічній галузі. Вони є незалежними від суддів під час виконання обов'язків народних засідателів і прирівнюються у правах до професійних суддів. Водночас останнє слово під час голосування має головуєчий суддя (наприклад, у випадках рівних голосів «за» і «проти») (Directorate for financial and enterprise affairs competition committee, 2020).

Враховуючи вищевказані приклади, можна дійти висновку, що класичний суд присяжних не поширений у Європі. Найчастіше представники народу беруть участь у здійсненні правосуддя у формі змішаних судів.

Окремо варто розглянути порядок розгляду судових справ у Великій Британії як країні, яка одна з перших запровадила класичну лаву присяжних ще у XII столітті. На сьогодні у Великій Британії діяльність присяжних регулюється Законом про журі 1974 року з певними поправками, внесеними у 2017 році. Суд присяжних застосовується у кримінальних і цивільних справах. Варто зауважити, що нині залучення присяжних у цивільних справах є рідкісним явищем. Більшість цивільних справ розв'язується в досудовому порядку шляхом медіації, а якщо справа все ж таки дійшла до суду, то розглядається вона суддею одноособово, що дає змогу прискорити строки розгляду конкретної судової справи і зменшити навантаження на професійних суддів. Але варто звернути увагу на норми закону, які регламентують порядок залучення присяжних до судового розгляду, зокрема штрафів за неявку присяжного без поважних причин. Ігнорування суду без попередження і вагомих на те причин тягне за собою накладення штрафу в розмірі 1000 фунтів стерлінгів (Courts and Tribunals Judiciary, 2020). Такий законодавчий підхід до відповідальності громадян за невиконання обов'язків присяжних може бути взятий до уваги під час реформування українського суду присяжних як у цивільному, так і кримінальному процесі, оскільки нині неявка присяжного до суду є однією з причин затягування судового розгляду.

Крім того, законодавство Великої Британії передбачає відповідальність присяжних і за інші види порушень у процесі виконання останніми покладених на них обов'язків. Якщо присяжний поширить інформацію, що стосується справи, до розгляду якої він залучений, то такі дії караються штрафом або тюремним ув'язненням терміном до 2 років. Особа, яка навмисно розкриває інформацію про висловлені заяви, висловлені думки, висунуті аргументи, подані членами журі в процесі судового розгляду, карається штрафом або тюремним ув'язненням терміном до двох років (Croft, 2020).

Безумовно, найбільш цікавою для аналізу залишається практика розгляду справ судом присяжних у Сполучених Штатах Америки, оскільки саме в цій правовій системі присяжні продовжують відігравати важливу роль як у кримінальних, так і в цивільних процесах. Відповідно до Конституції США будь-який спір, ціна якого перевищує 20 доларів, може розглядатися судом присяжних. Кожен штат має право встановити власні обмеження щодо розгляду справ лавою присяжних. Деякі штати надають можливість залучати присяжних до розгляду цивільних справ, де ціна позову перевищує 75 000 \$, а інші й надалі застосовують встановлений Конституцією бар'єр у 20 \$.

Варто зауважити, що американським судам притаманне розв'язання більшості справ (близько 95 %) у досудовому порядку шляхом медіації й мирових угод. Відповідно, навантаження на суддів, пов'язане із забезпеченням участі присяжних у суді, невелике. У 2007 році в США було проведено дослідження з метою вдосконалення роботи суду присяжних, за результатами якого було встановлено, що щорічно розглядаються із залученням присяжних 154 000 справ, із них 31 % – у межах цивільного процесу. Кількість громадян США, які щорічно викликаються до суду для виконання обов'язків присяжних, становить 32 мільйони. Середня тривалість розгляду кримінальних справ судом присяжних – 5 днів, а цивільних справ – 4 дні. Розмір винагороди присяжним за день становить у середньому 22 долари (US Department of State, 2009).

Цікавою є процедура формування списків присяжних у США на підставі виборчого списку в поєднанні зі списком осіб, яким надано право на керування транспортним засобом, методом випадкової вибірки. Після відбору присяжних для розгляду конкретної судової справи розпочинається заслуховування сторін, аналіз наявних у справі доказів, показань свідків тощо. З метою розв'язання питання щодо винуватості або невинуватості особи присяжні видаються до нарадчої кімнати. Середня тривалість обговорення вердикту присяжними становить 4 години як у кримінальних, так і в цивільних справах (Tishin, 2016).

Аналіз світового досвіду залучення представників народу до розгляду цивільних справ свідчить про існування різних форм їх участі: від змішаних судів до лави присяжних. Відрізняються також і підстави участі присяжних, порядок ухвалення ними рішень, процедури формування і складання списків присяжних тощо.

Українським законодавцем здійснюються спроби запозичення окремих аспектів функціонування суду присяжних із досвіду іноземних країн, зокрема порядку формування списків присяжних на основі виборчого списку, про що свідчать наявні в українському парламенті законодавчі ініціативи. Але варто врахувати, що у виборчих списках не містяться відомості, необхідні для з'ясування можливості цих осіб бути

присяжними відповідно до ст. 65 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Тому будь-яке запозичення міжнародного досвіду має ґрунтуватися на аналізі готовності національних судів та інших державних органів до практичної реалізації імplementованих змін.

Суд присяжних нині залишається радянським судом народних засідателів, який у процесі свого функціонування створює додаткові навантаження на суддів, представників територіальних органів Державної судової адміністрації, місцевих рад тощо. Перед законодавцями, практиками, науковцями стоїть низка завдань, від виконання яких залежить, чи буде в Україні існувати дієвий суд присяжних. Такими завданнями є:

- створення єдиної стратегії подальшого розвитку інституту присяжних в Україні;
- створення якісної законодавчої бази з визначенням прав, обов'язків і відповідальності присяжних;
- встановлення порядку формування списків присяжних і відповідальних за це суб'єктів;
- розв'язання питання щодо доцільності подання присяжними декларацій;
- визначення категорій цивільних справ, до розгляду яких варто залучати представників народу.

**Висновки.** Закордонний досвід залучення присяжних до розгляду цивільних справ може бути частково застосований, але з врахуванням особливостей національної правової системи і готовності судової гілки влади до роботи у новому режимі. На нашу думку, враховуючи судову практику європейських країн, найбільш ефективним є запровадження в цивільне судочинство України змішаного суду присяжних, але не тільки в окремому провадженні, а й в межах позовного провадження. Враховуючи вищевикладене, потребують більш детального наукового дослідження питання щодо тих категорій цивільних справ, до розгляду яких доцільно й ефективно залучати присяжних.

#### Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про судоустрій і статус суддів [On the judiciary and the status of judges]: Закон України. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 31. Ст. 545.
3. Тишин Є.В. Процессуальные особенности функционирования суда присяжных в США. *Молодой ученый*. 2016. № 6 (110). С. 628–634.
4. Цивільний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.
5. Alena Macková. Civil Procedure in the Czech Republic, 2019. 120 p.
6. Courts and Tribunals Judiciary. 2020. URL: <https://www.judiciary.uk/about-the-judiciary>.
7. Directorate for financial and enterprise affairs competition committee; Organisation for Economic Co-operation and Development. 19.05.2020. URL: <https://one.oecd.org/document>.
8. Jane Croft. “Radical measures” needed to restart UK jury trials, 30.04.2020. URL: <https://www.ft.com/content/d003486a-786d-4090-bbbb-f276212cd72a>.
9. Legal professions and justice networks. 18.01.2019. URL: <https://e-justice.europa.eu>.
10. US Department of State. *Share Amerika*. 2009. № 7. URL: <http://www.america.gov/publications/ejournalusa.html>.

#### References:

1. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 1996, № 30, st. 141. [in Ukrainian].
2. Pro sudoustrii i status suddiv [On the judiciary and the status of judges]: Zakon Ukrainy. *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, 2016, № 31, st. 545. [in Ukrainian].
3. Tishin Ye.V. (2016) Protcessualnye osobennosti funktsionirovaniia suda prisiazhnykh v SShA. *Molodoi uchenyi*. № 6 (110). P. 628-634. [in Russian].
4. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Civil Procedure Code of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2004, № 40-41, 42, st.492. [in Ukrainian].
5. Macková Alena. (2019) Civil Procedure in the Czech Republic. 120 p. [in English].
6. Courts and Tribunals Judiciary. 2020. URL: <https://www.judiciary.uk/about-the-judiciary>. [in English].
7. Directorate for financial and enterprise affairs competition committee; Organisation for Economic Co-operation and Development. 19.05.2020. URL: <https://one.oecd.org/document>. [in English].
8. Croft Jane. “Radical measures” needed to restart UK jury trials. 30.04.2020. URL: <https://www.ft.com/content/d003486a-786d-4090-bbbb-f276212cd72a>. [in English].
9. Legal professions and justice networks. 18.01.2019. URL: <https://e-justice.europa.eu>. [in English].
10. US Department of State. *Share Amerika*. 2009. № 7. URL: <http://www.america.gov/publications/ejournalusa.html>. [in English].